

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
IV/A-2-2.1. Dizi - Sayı: 24^a

THE CENTENARY OF THE
BALKAN WARS (1912-1913):
CONTESTED STANCES

VOLUME I

100. YILINDA BALKAN
SAVAŞLARI (1912-1913):
İHTİLAFLI DURUŞLAR

CİLT I

Editör: Prof. Dr. Mustafa Türkeş

TÜRK TARİH KURUMU

ANKARA, 2014

**41. BALKAN SAVAŞLARI'NDA OSMANLI DEVLETİ'NİN YENİLGİSİNİN SEBEPLERİ:
NEDEN MÜNHEZİM OLDUK?
(THE CAUSES OF DEFEAT OF THE OTTOMAN STATE IN THE BALKAN WARS: WHY
WERE WE DEFEATED?)**

Ercan Uyanık* ve İrfan Davut Çam**

Abstract

The Balkan Wars left a deep impression on the Ottoman Army and Turkish society. Moreover, by leaving indelible marks on the public conscience of the Ottoman people, the Balkan Wars forced Ottoman public and intelligentsia to open their eyes. Therefore, Ottoman intellectuals started to investigate causes of triumph of the enemy and Ottoman defeat in the Balkan Wars. In this context, many local and foreign, civilian and military writers wrote many articles in Ottoman press, discussing the reasons of Ottoman defeat in the Balkan Wars under the title of '*Why were we defeated?*' In this study, manifestations in the press of that period about the causes of defeat of the Ottoman State in the Balkan Wars will be considered. In result of the debates in Ottoman press the perceived reasons for the defeat were identified. According to the reflections on Ottoman press the success of Balkan nations originated from their superior teachers and education systems rather than military factors, and the Ottoman defeat was a result of outdated education system and inadequate teachers. In addition to this, the press of the time also identified military involvement in politics, neglect of navy and deficiencies in military preparation as other reasons of the defeat, and sought solutions for these problems. Consequently, it was posited that solution of these problems was only possible with a good education system and a well-educated cadre of teachers.

Giriş

Balkan savaşları, imparatorluğun kalbi sayılan Balkan yarımadasında Osmanlı devleti ile Sırbistan, Karadağ, Yunanistan ve Bulgaristan'dan oluşan Birleşik Balkan Ordusu arasında gerçekleşmiştir. 1912 yılında başlayıp 1913 yılı ortalarına kadar süren savaşlar, Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlanmıştır.

Savaş öncesinde Osmanlı yönetim kadrosu ve ahali, savaşlardan kesin bir zaferle ayrılmayı planlarken ve hatta Rum, Bulgar ve Sırp azınlıklar bu zafer söylentilerinden etkilenmişken; alınan yenilgi tüm tebaayı şaşkına çevirmiştir. Avrupa'da elde kalan son toprak parçası olan Rumeli'nin elden çıkması, demografik etkileri günümüzde dahi hissedilen büyük göçleri beraberinde getirmiştir. Balkan vilayetleri, imparatorluğun sadece en ileri, nüfus yoğunluğu en yüksek ve en zengin yerleri değildi, aynı zamanda Osmanlı elit yönetici sınıfının büyük bir bölümünün de memleketiydi.¹

Savaşlar sonrasında, halkın bozgunu kabullenememesi ve orduya karşı duyulan güvenin sarılması; Osmanlı askerî sisteminin her yönüyle tartışılmasına ve '*nerede hata yapıldı?*' sorusunun

* Yrd. Doç. Dr., Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, DEU

** Araş. Gör., Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, DEU

¹ Erik Jan Zürcher, *Savaş, Devrim ve Uluslaşma*, (İstanbul, 2009), s.63.

sorulmasına neden olmuştur. Savaşların akabinde basında, 'niçin mağlup olduk?' başlığı altında Osmanlı'nın yenilgi nedenlerini irdeleyen tartışmalar başlamıştır.

Osmanlı tarihinde Balkan Savaşları'ndan sonra, ilk defa her şey kamuoyunun gözleri önünde çeşitli basın ve yayın organları kullanılarak sansürsüz bir şekilde tartışılmıştır. Gazete ve dergiler sadece kendilerine gelen okuyucu mektuplarını değil, aynı zamanda askerlerin anılarını da tefrikalar halinde basmışlardır.² Askerlerin yayınlarından cesaret alan gazeteciler ve Osmanlı aydınları da kısa bir süre sonra tartışmalara aktif bir şekilde dâhil olmuşlardır. Bu tartışmalara katılanlardan bazıları doğrudan savaşa katılıp hatıralarını paylaşırken, büyük bir bölümü savaşa doğrudan katılmayıp yabancı gözlemcilerin yazdıklarını bulup tercüme ederek yayınlamışlardır. Bu süreçte yerli, yabancı, sivil, asker yazarlar tarafından yüzlerce kitap, broşür ve makale kaleme alınarak geniş bir literatür oluşturulmuştur.

Karşılıklı suçlamalar ve eleştirilerin ağır bastığı eserlerle beraber Mehmet Ali Nüzhet'in '1912 Balkan Harbi'³ adlı eserinde olduğu gibi kişisellikten uzak, hatırat özelliği taşımayan ve daha çok askerî uygulamaya yönelik taktik ve teknik meseleleri inceleyen eserlerin de yayımlandığı görülmektedir. Ne yazık ki yaşanan bu tartışmalar hem Osmanlı hem de modern Türkiye tarihinde ilk ve tek olarak kalmıştır. Çünkü daha sonraki süreçlerde askerî bir mesele, askerler tarafından kamuoyu önünde açıkça tartışılmamıştır. Bu yönüyle de Balkan Savaşları üzerine yapılan tartışmalar, incelenmesi ve ders çıkarılması gereken örnek bir olaydır.⁴

Dönemin yayın organlarında, Balkan Savaşları'nın başlangıcından sonuna kadar harbin gidişatından bahsedilmekle birlikte⁵ dönemin politik ve askerî uygulamalarını değerlendiren çok sayıda yazı da çıkmıştır. Bu çalışma kapsamında; savaşlarda alınan yenilginin nedenlerini irdeleyen yazılar değerlendirilmiştir⁶

Balkan Savaşları öncesinde Balkanlar'daki genel panorama oldukça karmaşık ve gergindi. Sırp-larla Bulgarlar arasındaki çıkar çatışmalarından doğan düşmanlıklar, Osmanlı hükümeti tarafından dikkate alınmamış ve gerekli politikalar geliştirilmemişti. Bu, Osmanlı'nın yeni düşmanlar kazanmasına neden olurken Girit meselesinde ısrar edilmesi ise Yunanistan'ı Balkan ittifakına yakınlaştırmıştı. Savaşın hemen öncesinde Hakkı Paşa hükümeti, ünlü 'Kiliseler ve Mektepler Kanunu'nu çıkararak Makedonya'daki Bulgar, Sırp, Yunan azınlıkları arasında hakemlik yapmış ve bu devletleri barıştırarak aralarındaki en mühim anlaşmazlığı ortadan kaldırmıştı.⁷

Bu süreçte İstanbul'da sürekli siyasi çatışmaların yaşanması, uzun yıllardan beri kesintili olarak da olsa devam eden Arnavut isyanının bastırılmaması, Makedonya ve Yemen'de yaşanan kargaşaya bir çözüm getirilememesi ve İtalya ile yapılmakta olan Trablusgarp Savaşı, Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmıştır. Bu kargaşa ortamında Arnavut kökenli İttihatçı muhalifi subaylardan oluşan Halaskar Zabitan grubu Trablusgarp Savaşı'nı sebep göstererek hükümete baskı yapmış ve 16 Temmuz 1912'de İttihat ve Terakki desteğindeki Sait Paşa Hükümeti'nin görevden ayrılmasını sağlamış-

² Balkan Savaşları, savaş tecrübesinin mutlaka yeni nesillere aktarılması düşüncesinin benimsenmesini sağlamıştır. Osmanlı subayları ve okuma yazma bilen erleri bile bilgi ve tecrübelerini yazıya dökmüşlerdir. Cephelerde yaşadıklarını günü gününe küçük defterlere not etmeye başlamışlardır. Balkan Savaşları'yla başlayan bu gelenek Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda da devam etmiştir.

³ Mehmet Ali Nüzhet, *1912 Balkan Harbi*, (Ankara, 1987).

⁴ Mesut Uyar, "Osmanlı Askeri Rönesans'ı: Balkan Bozgunu ile Yüzleşmek", *Türkiye Günlüğü*, 110, Bahar 2012, s.66.

⁵ Örnek olarak bkz: «Siyâsiyyât: Harb?», *Tanin*, 1458, 2 Teşrin-i Evvel 1912, s.1., Babanzâde

İsmail Hakkı, «Siyâsiyyât: Mes'ûliyyet-i Harb», *Tanin*, 1499, 2 Şubat 1913, s.1., Samizâde Süreyya, "Devlet-i Âliyye-Balkan Muhârebesi", *Resimli Kitap*, 44, Eylül 1328, ss.556-579.

⁶ Ömer Lütfü, «Makalât: Esbâb-ı Mağlubiyetimizden», *Sebil-ür Reşâd*, 249, 6 Haziran 1329, s.243.

⁷ Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi*, (İstanbul, 1986), s.637.

tı. Yeni kurulan Gazi Ahmet Muhtar Paşa Hükümeti "Büyük Kabine" olarak adlandırılıyordu. Geçici de olsa İttihat ve Terakki iktidardan uzaklaştırılmıştı. Ancak iktidara çıkan Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile iktidarı kaybeden İttihat ve Terakki arasındaki güç mücadelesi şiddetlenmişti. İstanbul'daki hükümet çevrelerinden sürüp giden bunalımından faydalanmasını bilen Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ Devletleri, Osmanlı sınırlarına asker ve mühimmat yığıyorlardı. Osmanlı devlet adamları, dikkatlerini siyasi kavgalara vermişler Balkanlar'daki kaynamaya engel olmak için herhangi bir girişimde bulunmamışlardı. Ordu ve devlet bir tarafa bırakılmış ve politika batağına saplanılmıştı. Sadrazamlardan her biri kendi düşüncesi, özel görüş ve tutumlarına uygun gelen bir yabancı hükümetin tarafını tutmuş hatta İngilizci, Fransızci, Almancı gibi sıfatlarla anılır olmuşlardı. Bu ayrılıklar nedeniyle savaş öncesinde, tutarlı bir siyaset saptanmamış, yardımcı, dost, bağlaşıklık devletler edinememişlerdi.⁸

Yönetim kademesinde yaşanan kargaşa doğal olarak orduya da yansımıştır. Balkan savaşlarında Osmanlı ordularının mevcudu 337.000 subay ve askere denk geliyordu. Bu sayı Birleşik Balkan Orduları'nın yarısı kadardı. Yetmiş asker ihtiyacının had safhada olduğu böylesi bir savaş öncesinde, dönemin Hariciye Nazırı Gabriel Noradunkyan Efendi meclise, '*Rusya'nın Balkanlar'da sulh için kesin garanti verdiği*' yönünde bir teminat vermiştir. Bunun üzerine '*Balkanlarda bir harp çıkarsa dahi Balkan topraklarında ki statükonun değiştirilmeyeceği*' yönündeki inançları ve yeni uzlaşmacı politikalarının iyi niyet göstergesi olarak, her an savaşa girmeye hazır iki ordudan 1908 girişli nizami erlerin terhisine ve bir kısım redif askerinin de izinli olarak gönderilmesine karar verilerek 120 tabur asker; yani yaklaşık 75.000 talimli er terhis edilmiştir.⁹ İzmir ve Çanakkale'de toplanan redif birlikleri boşaltılmıştı. Terhis işlemi birden yapılmayıp parça parça gerçekleştirilmiş ve yaklaşık bir ay kadar sürmüştü. Savaşın hemen öncesinde silâh altında bulunan ve eğitim almış askerin terhis edilmesi nedeniyle Osmanlı ordusu, savaş başlangıcında düşmanlarına karşı hem elinde bulundurduğu sayısal üstünlüğünü kaybetmiş hem de eğitimli erlerinden mahrum kalmıştır.

Balkan Savaşları sürecinde, Çatalca'da görev yapan Osmanlı kumandanlarından Fahrettin Altay: '*Bütün kabahat siyaset adamlarının durumu kestirip karar verememesi sonucu orduyu terhis ettirmelerinde ve ordunun içine siyasetin kol atmasına müsaade etmeleriydi*' diyerek bu terhis kararının devlete çok pahalıya mal olduğunu dile getirmiştir.¹⁰ Terhis kararının alınmasından sadece 55 gün sonra seferberlik ilan edilmiş ve tekrar asker alımı başlamıştır. Ancak alınan bu karar, seferberlik faaliyetlerinin daha karmaşık bir hale gelmesine neden olmuştur.¹¹ Bir taraftan kıtalar terhis edilirken, diğer taraftan yeni kıtalar silâh altına alınıyor ve kadrolar değişmiş olduğundan ne subaylar askerleri ne de askerler subayları tanıyordu.¹² Ayrıca siyasi ve askeri sebeplerle ordudan ilişkileri kesilen alaylı subayların seferberlik sırasında tekrar silâh altına alınmaları kendilerini tasfiye eden komutanların hizmetinde faydalı olmalarına engel olmuştu. Böylesine yara almış bir askeri düzende, savaş daha başlamadan kaybedilmişti.

Yetmiş asker ihtiyacının ortaya çıkmasının bir diğer nedeni de Osmanlı ordusunun ancak yarısının Avrupa'da konuşlanmış olmasıydı. Diğer yarısı ise Anadolu'dan Yemen'e kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Yakın Doğu'daki bölgelerine serpiştirilmişti. Bazı askerler İtalyanlara karşı yapılan savaşın sonunda Afrika'da kalmışlardı. Osmanlı Erkân-ı Harbi her ne kadar Asya'daki bu güçlerden çekerek Balkan devletlerine karşı sayısal üstünlük sağlayabilirse de, imparatorluğun uzak köşele-

⁸ Tüccarzâde İbrahim Hilmi/A. İhsan Sabis, *Balkan Harbi'nde Neden Münhezim Olduk?*, (İstanbul, 1329), "Siyasi Hatalarımız" adlı bölüme bakınız.

⁹ Ahmet Halaçoğlu, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*, (Ankara, 1994), s.14., Kılıçzâde Hakkı, "Neden Mağlûb Olduk?", *İctihad*, 56, 28 Şubat 1328, s.1244.

¹⁰ Avni Mutlu, "Balkan Savaşından Çıkarılacak Dersler", *Askeri Tarih Bülteni*, Şubat 1985, s.77.

¹¹ Rıfat Uçarol, "Balkan Savaşı Öncesinde Terhis Olayı ve Seferberlik İlanı Sorunu", *Dördüncü Askeri Tarih Semineri-Bildiriler*, Ankara, 1989, ss.266-267.

¹² Nüzhet Özkaya, *Talât Paşa'nın Hatıraları*, (İstanbul, 1946), s. 18.

rinden bu askerleri toplayarak Avrupa'daki muharebe alanlarına nakletmek konusunda muazzam güçlüklerle karşı karşıya bulunuyordu. Bu nedenle Osmanlı ordusu eğitim görmemiş ikmal ve redif erleriyle savaşa girmişti. Nizamiye kıtalarının tatbikat ve atış eğitimleri yetersiz kalmış askerler polis ve jandarma görevi görmekten eğitimlerine yeterli imkân ve vakit bulamamışlardı. Redif askerlerinin eğitimi yetersizdi. Nitekim savaş sırasında ilk dağılanlar bu birlikler olmuşlardı. Avrupa'da uzman subaylar tarafından iki üç yıllık bir sürede verilen eğitim, Türk redif birliklerine birkaç haftada verilmeğe çalışmış ve doğal olarak başarı sağlanamamıştı.¹³ Komutanların dahi teknik konuda bilgisiz olduğu birliklerde redif birlikleri savaş sırasında disiplinsizlikleriyle düzensiz birlikleri de olumsuz yönde etkilemişlerdir.

Subaylar arasında Alaylı-Mektepli, Erkân-ı Harp-Kıta Zabiti, Zadeğân-Taşralı subaylar şeklindeki ayrılıklar, siyasal görüş farklılıkları, atama ve terfilerde uygulanan taraflı tutum ve kayırma gibi etkenler, komuta kademesi ve askerler arasında moral ve disiplin çöküntüsüne neden olmuştu. Subaylar siyaset ve komitacılıkla uğraşıyordu ve tam anlamıyla politikacı topluluğu orduya hakimdi. Her geçen gün ordu içindeki partililik büyüyordu. 1908'den bu yana devam eden ayaklanma ve karışıklıklar ordunun zayıflamasında etkili olmuştur.¹⁴

Osmanlı ordusu savaşın başlarında tarihinde olmadığı kadar iyi silahlanmıştı. Nitekim Kılıçzâde, 'Silahlarımıza bir diyecek yoktur. Hem çok ve hem de iyi idi. Düşmanlarımızın toplarının bizden çok iyi olduğunu söylemek hatadır'¹⁵ ifadeleriyle bu durumu teyit etmiştir. Ancak savaş sırasında komuta kademesi ciddi taktiksel hatalar yapmıştır. Ordulara yanlış plan verilmesi ve düşük seviyedeki birliklerin ön saflara sürülmesi ile harekâtın savunma yerine taarruzla başlatılması yenilgi sürecini hızlandırmıştır.

Bu süreçte yaşanan gelişmeleri bir asker gözüyle değerlendiren Kılıçzâde Hakkı, savaşlar öncesinde hem içeride hem de dışarıda kötü bir politikaya sahip olduğuna dikkat çekmiş ve Osmanlı Devleti için en büyük felaketin ordunun siyasetle uğraşması olduğunu ifade etmiştir.¹⁶ Ordunun siyasete bulaşması, karar ve emir vermenin ve sorumluluk üstlenmenin mevcut olmayışı disiplinsizliği ve sonuçta yenilgiyi beraberinde getirmiştir. Bu durum, '...En önemli anlarda koca askeri kataları yerinde mihlatmış ve on beş kilometre ileride savaşan arkadaşlarına yardım edilememesi...' şeklinde bir sonuç yaratmıştır.¹⁷ Hem eğitilmiş askerlerin savaşların arifesinde terhis edilmesi hem de subayların askeri talimlerden ziyade siyasetle uğraşmaya başlaması, eğitimsiz ikmal ve redif birlikleriyle savaşa girilmesine neden olmuştur. Bir İngiliz gözlemcisinin aşağıdaki ifadeleri, Osmanlı ordusundaki eğitimsizlik ve strateji eksikliğini göstermektedir:

Türklerin muharebeye soktukları her bataryanın karşısına Bulgarlar yarım düzinesini savaşa sürüyorlardı ve Türk ateşi düzensiz ve kötü yönetiliyorken, Bulgar mermileri aralıksız bir fırtına şeklinde maksimum tesirle Türk mevzilerine iniyordu. Gerçekte düşmanın Türk bataryalarına karşı gösterdiği itibar o kadar azdı ki ateşlerini nadiren onların üzerine yönlendiriyor, fakat bu ateşi muazzam kayıplar veren ve acı şekilde demoralize olan Türk piyadesi üzerinde topluyorlardı.¹⁸

Balkan Savaşları'nda Osmanlı askeri istihbarat ağı oldukça zayıflamıştı. Sınırlı ölçüde muhbir kullanma, köylülerin görüş ve anlatımları, süvari keşifleri gibi yetersiz haber alma kaynaklarından

¹³ *Balkan Savaşları'nda Edirne*, (Ankara, 2010), s.12.

¹⁴ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1789-1914)*, (Ankara, 1997), s.667. Ordu ve siyaset ilişkilerine dönemin tanıklarının bakışı için bkz. Ahmet Turan Alkan, *II. Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, (İstanbul, 2001).

¹⁵ Kılıçzâde "Neden Mağlûb...", 1-59, s.1291. Benzer tespitler için ayrıca bkz: Tüccarzâde- Sabis, *Balkan Harbi'nde...*, s.67.

¹⁶ Kılıçzâde Hakkı, "Neden Mağlûb Olduk? Devâm ve Hitâm", *Cehd*, 1-59, 21 Mart 1329, s.1290.

¹⁷ Kılıçzâde Hakkı, "Neden Mağlûb Olduk?", *İçtihad*, 57, 7 Mart 1329, s.1265.

¹⁸ Richard C. Hall, *The Balkan Wars 1912-1913 Prelude to the First World War*, (London and New York, 2002), p.30.

ileri bir gelişme yoktu. Osmanlı ordusu, Bulgar ordusunun seferberlik hızı ve mevzilenmesi hakkında da bilgisizdi. Ancak buna rağmen komuta kademesi başarıdan emindi. Hatta birliklerine gitmek için ayrılan subaylara yaptığı bir konuşmada, '*Merasim elbiselerinizi yanınıza almayı unutmayın, çünkü iki ay sonra Sofya'ya girerken bunlara ihtiyacınız olacak*' tavsiyesinde bulunan Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın sözleri, mevcut durumun yeterince analiz edilemediğini göstermektedir.¹⁹

Yapılan en önemli hatalardan biri de donanmaya gereken önemin verilmeyişi ve harekât planlarına deniz kuvvetlerinden beklenen görevlerin eklenmemesiydi. Abdülmecit ve Abdülaziz dönemlerinde ülkenin korunmasında etkili unsurlardan biri olan donanmanın manen ve maddeten takviye edildiği kaydedilmiştir. Ancak donanma, özellikle II. Abdülhamit döneminden beri Haliç'te istim üzerinde kederine terk edilmiş ve Avrupa'nın emekliye ayrılan gemilerine yüzlerce lira ödenerek bir donanma inşa edilmeye çalışılmıştır. Fakat savaşlar sürecinde, Bahriye Nazırları'nın da sık sık değişmesi nedeniyle bu çalışmalardan da bir sonuç alınmamıştır.²⁰

Ordunun geri hizmeti, haberleşme ve sağlık hizmetleri oldukça kötü durumdaydı. Haberleşme araçlarını kullanabilecek kimse yetiştirilmemiş, savaş sırasında telgraf haberleşmesi adeta durmuş ve makineleri kullanacak kimse çıkmadığından hepsi kırılmış ve hatta bazı yerlerde keşif uçakları da pilot yokluğundan kullanılamamıştı. Savaşlar öncesinde güvensizlik nedeniyle gayrimüslim çalışanların çoğunun işine son verilmesi demiryolu ulaşımının ve dolayısıyla cepheye asker ve malzeme sevkiyatının sekte uğramasına neden olmuştur.²¹ Savaş sırasında ileri hatlar için hiçbir sağlık teşkilatı kurulmamış veya hiçbir tedbir alınmamıştı. İlaç sargısı şöyle dursun, yaraları yıkamak için su bile düşünülmemişti.²² Bu koşullar altında en az düşman silahları kadar tehlikeli kolera salgını baş göstermiştir. Bu durumun ciddiyeti ilgililere bildirilmekle birlikte Nazım Paşa'nın, '*orduda değil kolera, sâri hastalık dahi yoktur*' şeklindeki cevabı bu konudaki ilgisizliğin açık bir örneğiydi. Nitekim o sırada Suriye kıtalarının getirdiği kolera dan 140.000 kişi etkilenmişti. 20.000 asker koleradan, 6.000'i dizanteriden kırılmıştı.²³

Manastır Savaşı'ndan sonra Osmanlı Batı Ordusu, Arnavut şehirlerinde göçebe bir hayat sürmek zorunda kalmıştı. Hemen her şeyden yiyecek, giyecek ve ilaçtan bile yoksundu. Asker genel olarak mısır koçanına katılan bir unla besleniyordu. Bu suretle hazırlanan ekmeğin iyi pişmediğinden mide bozukluğu, dizanteri ve daha başka hastalıklara sebep oluyordu. Hasta sayısı belli değildi. Karargâhta bulunan bütün hastaneler ve Avlonya hastaneleri ağzına kadar doluydu. Günde ortalama 100 kişi ölüyordu.²⁴ Bu bağlamda kabahat savaşı kaybeden Türk askerinin değil; sorumsuzca davranıp gerekli önlemleri almayan sorumlu mercilerini.²⁵

Osmanlı yenilgisinin en önemli nedenlerinden biri de temel eğitime önem verilmemesiydi. Bu konuya dikkat çeken Ömer Lütfü, *Sebil-ür Reşâd* dergisindeki, '*Gerçekte, yaygın cehalet fikrimce yenilgi nedenlerimizin en birincisidir. Galiplerimiz Balkan orduları değil, Balkanlıların ilkökul öğretmenleridir. Balkan ordularını oluşturan Balkan milletlerinde bir ayda yüce bir gaye doğmuştur ki bu gayeyi doğuran şey öğretmenlerdir*'²⁶ şeklindeki sözleriyle temel eğitimin bir savaşın kazanılmasında ne kadar etkili bir silah olduğuna dikkat çekmiştir.

¹⁹ Hall, *The Balkan Wars...*, p.25.

²⁰ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Balkan Harbi, VII'nci Cilt, Osmanlı Deniz Harekâtı 1912-1913*, (Ankara, 1993), s. 50.; Tüccarzâde-Sabis, *Balkan Harbi'nde...*, ss.70-71., Kılıçzâde "Neden Mağlûb...", 57, s.1266.

²¹ E. Ziyâ Karal, *Osmanlı Tarihi IX. Cilt İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, (Ankara, 1996), s.307., Gustov von Hochwachter, *Balkan Savaşı Günlüğü, Türklerle Cephe*, (İstanbul, 2008), s.66.

²² Karal, *Osmanlı Tarihi...*, ss.307-308.

²³ Mustafa Şahin, "Balkan Harbi'nin İçinden Düşündürücü Mektuplar", *Toplumsal Tarih*, 10, Kasım 1994, s.58.

²⁴ İbrahim Artuç, *Balkan Savaşı*, (İstanbul, 1988), s.37.

²⁵ Von Hochwachter, *Balkan Savaşı Günlüğü...*, s.67.

²⁶ Ömer Lütfü, «Makalât: Esbâb-ı...», s.243.

Dönemin kadın yazarlarından Feride İzzet Selim ise mağlubiyetin yol açtığı acı ve dertleri neşterlediği için bazıların kendisine güceneceklerini ifade etmiştir. Fakat ona göre, artık dertleri gizlemek zamanı geçmiştir. Hastalığı bulmalı ve tedavisine çalışılmalıdır.

F. İzzet Selim göre, mağlubiyetin sebepleri;

yoksulluğumuz, cehaletimiz, milli ve medeni bir eğitim ile beslenmememiz ve vatana karşı bağlılık hissiyle bağlı olmamamızdır'. Osmanlının maddi ve askeri gücü düşmanların kuvvetlerinden kat kat üstün olmasına rağmen 'manevi kuvvetimiz bozuk, kalplerde vatan aşkı yerine tembellek ve kayıtsızlık, ümitsiz gözlerimiz katı bir cehaletle örtülmüştür.²⁷

Bulgarların ve Yunanların elde ettiği zaferi büyük ölçüde mekteplerine ve kadınlara borçlu olduğuna dikkat çeken Feride İzzet, Bulgar kadınları köyleri dolaşarak çocuklarına vatan ve istiklal aşkı telkin ederken ve onları intikam duygularıyla büyütürken; Osmanlı kadınlarının büyük bir cehalet girdabında boğulduğunu ve kızların eğitiminin büyük bir taassupla günah sayıldığını vurgulamıştır.²⁸

Balkan devletlerinin başarı ve Osmanlı'nın mağlubiyet nedenlerini karşılaştıran F. İzzet Selim, Osmanlı kadınlarının bugün pek büyük bir vazife karşısında bulunduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

Vatani, istiklali kurtaracak; şerefi, namusu yücelten askerleri yetiştirecek; onlara azim ve iman fikrini aşılacak yegâne eğitimci bir milletin kadınlarıdır. Bir insan, vatan aşkını ana kucağında alır ve o mukaddes hisler vatan toprağında olur. Bugün Osmanlı kadınlarından beklenen hizmet pek büyük ve mukaddestir. Balkan harbi felaketini unutturmak, vatanın, milletin, saadet ve geleceğini temin etmek hep kadınların çaba ve kuvvetine bağlıdır. Kadınlar, vatana faydalı ve hadim çocuklar yetiştirmeye ve Osmanlı Devleti'nin saadet ve şevketinin sağlamalı, yoksa mahvolmak ve çöküş kesindir.²⁹

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşadığı askeri kayıplar sürecinde karşılaştığı en büyük felaket şüphesiz Balkan savaşlarıdır. Savaşın hemen ardından Osmanlı aydınları, Balkan Savaşlarında düşmanın başarısının ve kendi yenilgilerinin nedenlerini araştırmaya başlamıştır. Bu bağlamda, Osmanlı basınında "Niçin Mağlub Olduk?" başlığı altında yerli, yabancı, sivil ve asker yazarlar tarafından Balkan Savaşlarında Osmanlı Devleti'nin yenilgi nedenlerini irdeleyen çok sayıda makale kaleme alınmıştır. Osmanlı basınında yaşanan tartışmalar sonucunda, aranan nedenler belli başlıklar halinde saptanmış ve kimi zaman ağır bir dille eleştirilmiştir. Dönemin basınında yenilgi nedenleri; idari yozlaşma, ordunun siyasete karışması, donanmaya önem verilmemesi, askeri talim, istihbarat ve lojistik konusundaki yetersizlikler olarak yansıtılmıştır. Bu sebeplerin doğuran ana etmen olarak halkın hedefsizliği eleştirilmiştir. Bütün bu olumsuzlukları giderebilmek için halkın refah seviyesi ile genel kültür durumunun iyileştirilmesinin eğitim aracılığıyla mümkün olabileceği üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak Balkan bozgunu sonrasında yaşanan tartışmalar; Osmanlı ordusunun yeniden yapılanmasında, Birinci Dünya Savaşında ve müteakiben Kurtuluş Savaşı esnasında dönüşüm geçirmesinde büyük rol oynamıştır. Savaşın ardından yapılan göçler ise, arkasında acı hikâyeler bırakmış ve aradan yüz yıl geçse bile hala bir milletin toplumsal hafızasında canlılığını korumuştur.

²⁷ Feride İzzet Selim, "Neden Mağlub Olduk?", *Kadınlar Dünyası*, 141, 2 Mayıs 1330, s.11.

²⁸ Selim, "Neden Mağlub...", s.11.

²⁹ Selim, "Neden Mağlub...", s.11.

KAYNAKÇA

- Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1789-1914)*, (Ankara, 1997).
- Artuç, İbrahim, *Balkan Savaşı*, (İstanbul, 1988).
- Babanzâde İsmail Hakkı, “Siyâsiyyât: Mes’ûliyyet-i Harb”, *Tanin*, 1499, 2 Şubat 1913, s.1.
- Balkan Savaşları'nda Edirne*, (Ankara, 2010).
- Feride İzzet Selim, “Neden Mağlûb Olduk?”, *Kadınlar Dünyası*, 141, 2 Mayıs 1330, s.11.
- Halaçoğlu, Ahmet, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*, (Ankara, 1994).
- Hall, Richard C., *The Balkan Wars 1912-1913 Prelude to the First World War*, (London and New York, 2002).
- Hochwachter, Gustov von, *Balkan Savaşı Günlüğü, Türklerle Cephe*, (İstanbul, 2008).
- Karal, Enver Z., *Osmanlı Tarihi IX. Cilt İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, (Ankara, 1996).
- Kılıczâde Hakkı, “Neden Mağlûb Olduk?”, *İctihad*, 56, 28 Şubat 1328, ss.1242-1246.
- Kılıczâde Hakkı, “Neden Mağlûb Olduk?”, *İctihad*, 57, 7 Mart 1329, ss.1265-1267.
- Kılıczâde Hakkı, “Neden Mağlûb Olduk? Devâm ve Hitâm”, *Cehd*, 1-59, 21 Mart 1329, ss.1290-1293.
- Mutlu, Avni, “Balkan Savaşından Çıkarılacak Dersler”, *Askeri Tarih Bülteni*, Şubat 1985, ss.76-80.
- Nüzhet, Mehmet Ali, *1912 Balkan Harbi*, (Ankara, 1987).
- Ömer Lütfü, «Makalât: Esbâb-ı Mağlubiyetimizden», *Sebil-ür Reşâd*, 249, 6 Haziran 1329, ss.243-244.
- Özkaya, Nüzhet, *Talât Paşa'nın Hatıraları*, (İstanbul, 1946).
- Öztuna, Yılmaz, *Osmanlı Devleti Tarihi*, (İstanbul, 1986).
- Samizâde Süreyya, “Devlet-i Âliyye-Balkan Muhârebesi”, *Resimli Kitap*, 44, Eylül 1328, ss.556-579.
- “Siyâsiyyât: Harb?”, *Tanin*, 1458, 2 Ekim 1912, s.1.
- Şahin, Mustafa, «Balkan Harbi'nin İçinden Düşündürücü Mektuplar», *Toplumsal Tarih*, 10, Kasım 1994, pp.54-64.
- Tüccarzâde İbrahim Hilmi-A. İhsan Sabis, *Balkan Harbi'nde Neden Münhezim Olduk?*, (İstanbul, 1329).
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Balkan Harbi, VII'nci Cilt, Osmanlı Deniz Harekâtı 1912-1913*, (Ankara, 1993).
- Uyar, Mesut, “Osmanlı Askeri Rönesans'ı: Balkan Bozgunu ile Yüzleşmek”, *Türkiye Günlüğü*, 110, Bahar 2012, ss.65-74.
- Üçarol, Rıfat, «Balkan Savaşı Öncesinde Terhis Olayı ve Seferberlik İlanı Sorunu», *Dördüncü Askeri Tarih Semineri-Bildiriler*, Ankara, 1989, ss.266-267.
- Zürcher, Erik Jan *Savaş, Devrim ve Uluslaşma*, (İstanbul, 2009).